

Київський університет імені Бориса Грінченка
Кафедра романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов

“ 07 ” 12 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ВСТУП ДО РОМАНІСТИКИ» 1 КУРС

Спеціальність: 035 Філологія

Спеціалізація : 035.05 Романські мови і літератури (переклад включно)

Освітня програма: Мова і література (іспанська)
Мова і література (французька)
Мова і література (італійська)

Освітній рівень: перший (бакалаврський)

Інститут філології

2016

Робоча програма. Вступ до романістики для студентів за освітньою програмою : Мова і література (іспанська), Мова і література (французька), Мова і література (італійська), 2016 року – 27 с.

Розробник:

Харченко Тетяна Гадульзянівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства.

Протокол від **“14” вересня 2016 року № 2**

/Завідувач кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства

 (Р. К. Махачашвілі)

Структура програми типова.
Години відповідають навчальному плану.

Заступник директора Інституту філології
з науково-методичної та навчальної роботи

 (Л. І. Заяць)

© КУБГ, 2016 рік
© Харченко Т.Г., 2016 рік

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.	4
Структура програми навчальної дисципліни	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	6
II. Тематичний план навчальної дисципліни.	7
III. Програма	
<i>Змістовий модуль I.</i>	7
<i>Змістовий модуль II.</i>	8
IV. Навчально-методична карта дисципліни “Вступ до романістики”	8
V. Плани семінарських занять.	9
VI. Завдання для самостійної роботи.	18
VII. Система поточного та підсумкового контролю.	20
VIII. Методи навчання.	22
IX. Методичне забезпечення курсу.	23
X. Рекомендована література	
Основна.	24
Додаткова.	25

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Інтегральна дисципліна "Сучасні стратегії розвитку лінгвістики" складається з трьох складових: "Вступ до мовознавства", "Латинська мова" і "Вступ до романістики". Дана робоча програма навчальної дисципліни "Вступ до романістики" є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності «035 Філологія» відповідно до навчального плану денної форми навчання.

Програма визначає обсяги знань, які повинні опанувати студенти відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни "Вступ до романістики", необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Курс "Вступ до романістики" спрямований на формування філологічного мислення студентів, на розвиток навичок теоретичного підходу до засвоєння романських мов, забезпечуючи цим успішність їх практичного засвоєння, тому **метою** його вивчення є ознайомлення студентів-романістів з основними досягненнями філологічних дисциплін, що вивчають культуру романомовних народів.

Головне **завдання** курсу полягає в тому, щоб забезпечити засвоєння основних категорій романської філології і її місця в системі гуманітарного знання; формувати навички застосування отриманих в курсі знань у процесі вивчення інших мовних дисциплін; закріплювати навички здійснення самостійного пошуку, відбору та первинної обробки філологічної інформації з конкретної проблеми.

Завданнями курсу є вивчення:

- класифікації та зон поширення романських мов;
- їх походження і розвиток від латини до сучасного стану;
- спільностей і відмінностей романських мов на основі порівняльного вивчення і знання історичних мовних процесів;

- процесу становлення романської писемної традиції;
- основних етапів історії романістики як науки.

Під час семінарських занять, індивідуальної та самостійної роботи студенти **набувають комплекс умінь і навичок:**

Вимоги до знань студентів

Студент повинен знати :

- зони поширення і класифікацію романських мов;
- процеси утворення Романії, формування романських мов, зміни соціокультурної і соціолінгвістичної ситуації в Романії;
- етапи історії романістики, основні її напрями, сучасний стан;
- зміст понять, необхідних для вивчення романської філології.

Вимоги до умінь і навичок студентів.

Студент повинен вміти:

- пояснювати історичні процеси, що мають місце при формуванні романських мов;
- проводити зіставлення різних рівнів романських мовних систем, зіставлення з латиною;
- читати і перекладати народнолатинські і ранні романські тексти, пояснювати в них явища, пов'язані з найважливішими процесами в фонетиці, морфології, синтаксисі, лексиці;
- вміти читати наукову літературу з романської філології.

Дана програма розрахована на викладання курсу в другому семестрі першого року навчання студентів за освітньою програмою “Мова і література (іспанська)”, “Мова і література (французька)”, “Мова і література (італійська)”.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 60 год., із них 14 год. – лекції, 14 год. – практичні заняття, 13 год. – самостійна робота, 4 – модульний контроль, 15 год. – семестровий контроль.

Вивчення студентами навчальної дисципліни „Вступ до романістики” завершується складанням іспиту.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: Вступ до романістики

Курс:	Спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: <i>2 кредити</i></p> <p>Змістові модулі: <i>2 модулі</i></p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): <i>60 годин</i></p> <p>Тижневих годин: <i>2 год.</i></p>	<p>Спеціальність: 035 Філологія</p> <p>Спеціалізація : 035.05 Романські мови і літератури (переклад включно)</p> <p>Освітня програма: Мова і література (іспанська), Мова і література (французька), Мова і література (італійська)</p> <p>Освітній рівень: перший (бакалаврський)</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: 1</p> <p>Семестр: 2</p> <p>Аудиторні заняття: <i>28 годин,</i> з них: Лекції (теоретична підготовка): <i>14 годин</i> Практичні заняття: <i>14 годин</i></p> <p>Модульні контрольні роботи: <i>4 години</i></p> <p>Самостійна робота: <i>13 годин</i></p> <p>Вид контролю: <i>семестровий контроль – 15 год.</i></p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семинарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль I. Романський мовний ареал і історичні умови його виникнення.									
Витоки романських мов									
1.	Романські мови (загальна характеристика)	5		2		2		1	
2.	Романія як історичне поняття	6		2		2		2	
3.	Витоки романських мов. Латинська мова як основа романських мов	6		2		2		2	
4.	Перетворення народної латини на романські мови. Перші писемні пам'ятки романських мов	6		2		2		2	
Модульна контрольна робота		2							2
Разом		25		8		8		7	2
Змістовий модуль II. Історичний розвиток і структурна спільність романських мовних систем. Романські мови як об'єкт наукового вивчення									
5.	Фонетика	6		2		2		2	
6.	Граматика. Граматичні романізми та їх походження. Лексика	6		2		2		2	
7.	Романські мови як об'єкт наукового вивчення	6		2		2		2	
Модульна контрольна робота		2							2
Разом		20		6		6		6	2
Разом за два модулі		45		14		14		13	4
Семестровий контроль									15
Разом за семестр		60		14		14		13	4/ 15

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Романський мовний ареал і історичні умови його виникнення. Витоки романських мов

Лекція I. Романські мови (загальна характеристика) – 2 год.

Поняття романських мов. Зміст терміна “Романія”, його умовність. Романські мови та їх соціолінгвістичні аспекти. Загальнороманські лінгвістичні проблеми.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Лекція II. Романія як історичне поняття – 2 год.

Передісторія Романії. Європа та Середземномор'я в першому тисячолітті до н.е. Утворення Стародавньої Романії. Стародавня Романія в пізній період історії Риму та після його занепаду. Поширення романських мов за межами Романії.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Лекція III. Витоки романських мов. Латинська мова як основа романських мов – 2 год.

Етапи розвитку латинської мови. Поняття народної (вulgарної) латини та його дискусійність. Засоби вивчення народної латини.

Література: 1, 2, 6, 18, 22, 26, 29, 48, 50.

Лекція IV. Перетворення народної латини на романські мови. Перші писемні пам'ятки романських мов – 2 год.

Фактори диференціації народної латини та перетворення її на романські мови. Перші писемні свідчення романських мов.

Література: 1, 2, 6, 18, 22, 26, 29, 48, 50.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Історичний розвиток і структурна спільність романських мовних систем. Романські мови як об'єкт наукового вивчення

Лекція V. Фонетика – 1 год.

Шляхи та передумови фонетичних змін. Фонетичні зміни в народній латині в період формування романських мов. Система голосних класичної латини. Система приголосних класичної латини. Методи порівняльної характеристики фонетичних систем романських мов.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Лекція VI. Граматика. Граматичні романізми та їх походження. Лексика – 3 год.

Іменники, прикметники, прислівники, займенники в латинській і романських мовах. Дієслово. Синтаксис. Методи порівняльної характеристики граматичних систем романських мов. Лексика. Загально романський лексичний фонд. Лексична диференціація романських мов. Порівняльна характеристика словникового складу романських мов.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Лекція VII. Романські мови як об'єкт наукового вивчення – 2 год.

Філологічна діяльність у галузі романських мов (XIV-XIX ст.). Формування романського мовознавства. Вивчення романських мов в Україні та Росії. Порівняльно-історичне вивчення романських мов. Молодограматична школа в романському мовознавстві. Соціологічний підхід до вивчення романських мов.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ "ВСТУП ДО РОМАНІСТИКИ"

Разом: 60 год., з них лекційних – 14 год., семінарські заняття – 14 год.,
підсумковий модульний контроль – 4 год.,
самостійна робота – 13 год., семестровий контроль – 15 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII
Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II		
Назва модуля	Романський мовний ареал і історичні умови його виникнення. Витоки романських мов				Історичний розвиток і структурна спільність романських мовних систем. Романські мови як об'єкт наукового вивчення		
Кількість балів за модуль	93 балів				76 балів		
Лекції	1	2	3	4	5	6	7
Дати							
Теми лекцій	Романські мови (загальна характеристика) – 1 б.	Романія як історичне поняття – 1 б.	Витоки романських мов. Латинська мова як основа романських мов творі – 1 б.	Перетворення народної латини на романські мови. – 1 б.	Фонетика – 1б.	Граматики. Лексика – 1б.	Романські мови як об'єкт наукового вивчення – 1б.
Теми семінарських занять	Романські мови (загальна характеристика) – 11	Романія як історичне поняття – 11 б.	Витоки романських мов. Латинська мова як основа романських мов – 11б.	Перетворення народної латини на романські мови. – 11б.	Фонетика – 11б.	Граматики. Лексика – 11б.	Романські мови як об'єкт наукового вивчення – 11б.
Самостійна робота	Табл. 6.1 (5 б.)	Табл. 6.1 (5 б.)	Табл. 6.1 (5 б.)	Табл. 6.1 (5 б.)	Табл. 6.1 (5б.)	Табл. 6.1 (5 б.)	Табл. 6.1 (5 б.)
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)				Модульна контрольна робота 2 (25 балів)		

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I: Романський мовний ареал й історичні умови його виникнення. Витоки романських мов

Семінар 1. Романські мови. Загальна характеристика.

1. *Поняття романських мов.* Зміст терміна “Романія”. Спільність походження романських мов. Критерії виділення романських мов. Різновиди романського мовлення в питаннях про соціолінгвістичний статус деяких романських мов.

Португальська мова як офіційна мова Португалії, Бразилії та деяких країн Африки. Загальна кількість лузофонів. Поняття нормативності португальської мови в різних ареалах.

Галісійська мова як одна з офіційних регіональних мов Іспанії. Область поширення, кількість мовців. Історичні зв'язки з португальською мовою.

Іспанська як офіційна мова Іспанії, низки країн Латинської Америки та Африки. Область поширення, кількість мовців. Поняття варіативності іспанської мови. Міжнародний статус іспанської мови.

Каталанська мова як одна з офіційних регіональних мов Іспанії та одна з офіційних мов Андорри. Каталанська мова на півдні Франції. Кількість мовців. Загальна характеристика мовної ситуації в сучасній Іспанії.

Французька як офіційна мова Франції та багатьох інших держав світу. Терени поширення, кількість мовців. Поняття нормативності французької мови.

Окситанська (провансальська) мова як історичне поняття, її соціальний та лінгвістичний статус в нинішню добу. Приблизна кількість жителів Франції, які в достатній мірі володіють цією романською мовою. Загальна характеристика мовної ситуації у Франції.

Італійська мова. Область розповсюдження. Загальна кількість мовців.

Сардинська (сардська) мова, її соціальний статус в сьогоденні, приблизна кількість мовців.

Ретороманська мова як сукупність різновидів мовлення романського типу в гірських районах Альп. Зміст терміна “ретороманська мова” в його широкому та вузькому розумінні. Соціальний статус ретороманської мови в Швейцарії. Соціальний статус інших груп романо-альпійських говірок. Спроби вироблення єдиної літературної норми ретороманських різновидів мовлення (говірок).

Румунська мова як офіційна мова Румунії та Молдови. Терени поширення. Кількість мовців.

Далматинська (далматська) мова як вимерлий різновид романської мови.

Сефардська мова. Історичні причини схожості її структури зі структурою іспанської мови. Терени поширення. Приблизна кількість мовців.

Креольські мови як історично-лінгвістичне поняття. Етимологія та сучасне значення понять “креол” та “креольські мови”. Терени поширення креольських мов, що утворилися на основі португальської,

іспанської, французької. Соціальний статус креольських мов в окремих державах. Поняття “декреолізації”.

Поняття літературних романських мов та літературної норми. Літературна норма як історичне поняття. Проблема хронології виникнення романських літературних мов.

Проблема “мова-діалект” в умовах романського ареалу. Діалект як історичний і територіальний різновид мовлення. Соціально-історичні умови виникнення романських діалектів. Діалекти в ранні періоди романських мов. Формування літературних романських мов на основі діалектів. Своєрідність кожної історичної області романського ареалу в цьому відношенні. Загальна характеристика діалектного розділення романських мов на сучасному етапі. Соціально-політичні процеси в сучасному світі як основа уніфікації мов в межах кожної країни та розвитку територіальної варіативності в ширших обсягах.

2. *Загальнороманські лінгвістичні проблеми. Проблема класифікації романських мов. Поділ романських мов на західні й східні. Критерії такого поділу. Класифікація романських мов за принципом їх територіальної спільності. Інші класифікації. Поняття “безперервної” та “виокремленої” Романії.*

Проблема структурної спільності романських мов. Структурна спільність як сукупність внутрішньої схожості рис романських мов. Романські мови як мови аналітичного типу мовної структури на протилежність латинській як мові синтетичного типу структури.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Семинар 2. Романія як історичне поняття.

1. *Передісторія Романії. Європа та Середземномор'я в першому тисячолітті до н.е. Племена, що заселяли Апеннінський півострів в даний період. Джерела відомостей про Стародавні племена та їхні мови. Загадка етрусської мови. Поняття про італійські мови. Латинці як одне з італійських племен і латинська мова як одна з італійських мов. Історична доля Стародавніх мов Апеннінського півострова. Гуртування племен на території Західної Європи в першому тисячолітті до н.е. Кельти, ібери, германці, фракійці. Загальна характеристика та історичні долі названих племінних гуртувань.*

Стародавні країни Середземномор'я: Стародавня Греція, Фінікія, Карфаген. Федерація дванадцяти етрусських місць. Співвідношення та зв'язки племен до середини X ст. до н.е. в ареалі Середземномор'я.

2. *Утворення Стародавньої Романії.*

Поняття романізації. Рим у складі Латинської федерації. Історичний процес піднесення Риму, його боротьба за провідне становище на Апеннінському півострові. Утворення Римсько-Італійської федерації міст. Завоювання Римом усієї території Центральної та Південної Італії. Причини росту впливу та піднесення Риму. Державна економічна та

мовна політика Риму відносно завойованих народів. Шляхи романізації місцевого населення, її нерівноцінність за глибиною та міцністю в окремих областях територій, завойованих Римом.

Романізація Апеннінського півострова. Правова нерівність жителів Риму та інших міст Італії як один із засобів збереження привілею Риму у складі Римсько-Італійської федерації міст. Союзна війна як форма протесту проти панування правової структури, що складалася в Італії за римського панування. Результати союзної війни. Особливості романізації Центральної та Південної Італії як наслідок політики Риму та складу населення цих областей.

Романізація Піренейського півострова. Історичні події, що спричинили завоювання Римом Піренейського півострова. Послідовність захоплення римлянами окремих територій на Піренейському півострові, цілковите його завоювання. Шляхи поширення римського впливу на півострові, особливості романізації його населення.

Романізація Галії. Поняття Цизальпійської та Трансальпійської Галії. Завоювання римлянами Цизальпійської Галії та включення її до складу Романії.

Створення на середземноморському узбережжі Трансальпійської Галії, утворення римських провінцій, особливості романізації населення Галії.

Романізація Дакії. Захоплення Римом придунайських областей та утворення провінцій по течії ріки Дунай. Завоювання Дакії, особливості її романізації.

3. Стародавня Романія в пізній період історії Риму та після його занепаду. *Криза* суспільно-політичного ладу Римської держави, загострення

соціальних протиріч у римському суспільстві. Зародження нової соціально-економічної формації. Послаблення зв'язку Риму з провінціями. Зниження рівня економічного та культурного життя суспільства. Передумови роздрібнення та розділ імперії на Західну та Східну.

Виникнення держав на римських територіях як один з виявів послаблення політичної сили Римської імперії. Історичний зміст понять “варвари” та “варварські племена”. Поняття епохи великого переселення народів. Нашестя “варварів”, що спричинили утворення в Римській імперії “варварських” держав. Географічні кордони та історичні долі королівств вестготів, вандалів, аланів, свевів та бургундів, утворених до часу падіння Західної Римської імперії. Утворення на її теренах “варварських” держав остготів і лангобардів.

Виникнення франкського королівства, проголошення його імперією. Географічні кордони імперії Карла Великого в період найвищого розквіту держави франків, її подальший розпад. Засвоєння франками мови переможеного народу.

Слов'янські племена на землях колишньої Дакії та їх розселення на Балканському півострові. Роль міжмовних контактів зі слов'янами для

історичних доль східнороманських мов. Племена фінно-угорського походження та території колишньої римської провінції Паннонії. Араби на Піренейському півострові.

Утворення держав на романізованих територіях. Утворення сильних, феодальних королівств під час реконквісти Іспанії. Об'єднання королівств Кастилії та Арагону як основи майбутньої держави Іспанії.

Реконкіста в Португалії. Виокремлення Португалії в незалежну державу.

Своєрідність історичного розвитку Італії. Пізніє політичне об'єднання країни як один із факторів, що сприяв збереженню чітко виражених територіальних розмежувань в італійській мові.

Утворення феодальних князівств на території Румунії. Формування румунської народності в тісному контакті зі слов'янським населенням.

Об'єднання феодальних князівств в єдину державу, що стала основою Румунії. Історична доля Молдови та проблема “молдавської” мови.

4. Поширення романських мов за межами Романії. *Утворення Латинської Америки. Колонізація Канади.* Поняття епохи Великих географічних відкриттів, історичні фактори, що передували цій епосі. Мандри через океан іспанських, португальських та французьких мореплавців. Колонізація Америки, винищення значної частини її корінного населення, руйнація високорозвинених культур місцевих народів. Переселення європейців – носіїв європейських, включно романських, мов на американський континент, масовий завіз рабів з Африки. Мовні наслідки названих історичних подій.

Колонізація Азії, Африки, Океанії; процес деколонізації. Території, колонізовані Португалією та Іспанією в Азії та Африці в період Великих географічних відкриттів. Боротьба за незалежність колоніальних країн. Труднощі в проведенні мовної політики в незалежних країнах як наслідки складної етнічної та мовної ситуації, що історично склалася в цих країнах.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Семінар 3. Витоки романських мов. Латинська мова як основа романських мов.

1. Етапи розвитку латинської мови. Поняття *архаїчної латини*. Значення латинських текстів архаїчного періоду для розуміння внутрішніх процесів, що відбувалися в розмовній латинській мові з ранніх періодів її історії.

Поняття *класичної латини* в її хронологічному та стилістичному аспектах. Роль письменників класичного періоду у виробленні літературної латинської мови.

Поняття *пізньої латини*. Поглиблення розриву між письмовими текстами, що слідували раніше усталеній літературній нормі, та усно-розмовній мові з її значними змінами. Поняття “помилки” в латинських

текстах пізнього періоду, їх значення для відновлення особливостей пізньої латинської розмовної мови.

Латинська мова в епоху Середньовіччя та в Нову добу.

Епоха Каролінзького відродження. Турський собор як свідчення переходу від неусвідомленої двомовності до усвідомленої. Відбиток факту усвідомлення відмінності місцевих говірок від латини та виникнення їх власних назв.

Роль латинської мови в суспільному та культурному житті середньовічної Європи. Сфери вжитку латинської мови в Середньовіччі: юриспруденція, освіта, наука, релігія, література в її жанрових різновидах.

Сфери вжитку латинської мови в XVII - XVIII ст. та в наш час.

Неоднорідність латинської мови в різні періоди її розвитку. Взаємовплив розмовної та писемної мови. Залежність ступеня та напрямків такої взаємодії

від історичних та соціальних умов розвитку суспільства в кожен конкретну історичну епоху.

2. Поняття народної (вulgарної) латини та його дискусійність. Проблема єдності народної латини. Основи для передбачень про гетерогенність латинської мови в різних зонах її розповсюдження. Проблема установлення хронології “згасання” латини як мови живого спілкування та переростання її в романські мови.

3. Засоби вивчення народної латини. *Писемні пам'ятки*, що дозволяють скласти уявлення про народну латинь: написи, художня та спеціальна література, історичні твори, юридичні документи. Загальна характеристика, їх значення для відновлення особливостей народної латини. Узус повсякденного мовлення як один із факторів, що пояснюють відхилення від норми, спрямованої на норму класичної латини, у текстах різних періодів історії латинської мови.

Метод порівняльної реконструкції як орієнтир у вивченні та інтерпретації латинських текстів. Необхідність комплексного підходу до вивчення джерел відомостей про народну латину.

Основні особливості народної латини у фонетиці, морфології, синтаксисі та в лексиці, їх продуктивність та перспективність для формування романських мов.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Семінар 4. Перетворення народної латини на романські мови. Перші писемні пам'ятки романських мов.

1. Фактори диференціації народної латини та перетворення її на романські мови. Довгі історичні контакти носіїв латинської мови з носіями інших мов як важливий етнічний фактор диференціації народної латини та формування романських мов.

Поняття субстрату. Мови місцевого населення Апеннінського і Піренейського півостровів, Греції, Галії й Дакії як субстрати романських мов, що сформувалися на даних територіях. Субстратні елементи в

романських мовах (залишки італійських мов, кельтизми, сліди іберійського та дако-фракійського субстратів. Теорія субстрату та її оцінка з позиції сучасної теорії стратів.

Поняття адстрату. Проникнення грецизмів в латинську мову. Арабізми в іберо-романських мовах. Балканський адстрат.

Поняття суперстрату. Германізми в романських мовах. Латинський культурний суперстрат.

Умовність теорії стратів. Диглосія як форма мовних контактів в історії Риму та середньовічної історії романських Держав.

Взаємовплив романських мов. Тривалий час періоду романізації як *хронологічний фактор*, що дозволяє пояснити деякі відмінності романських мов. Оцінка теорії з позицій сучасного мовознавства “хронологічної теорії” Гребера.

Розпад Римської імперії, послаблення політичних, економічних та культурних контактів між окремими територіями колишньої Римської держави, самостійність наступного історичного розвитку кожної з них як важливі *соціально-культурні фактори* формування романських мов.

Утворення романських мов як результат дії міжмовних тенденцій розвитку. Необхідність урахування всього комплексу факторів як історично-соціального, так і лінгвістичного плану при вирішенні проблеми диференціації народної латини та формування романських мов.

2. Перші писемні свідоцтва романських мов. *Загальна характеристика* (жанр, назва, час появи) перших пам'яток французької, провансальської, каталанської, іспанської, португальської та галісійської, італійської, сардинської, ретороманської, румунської та далматинської мов.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Змістовий модуль II: Історичний розвиток і структурна спільність романських мовних систем. Романські мови як об'єкт наукового вивчення

Семінар V. Фонетика – 1 год.

1. *Шляхи та передумови фонетичних змін.* Поняття “фонетичного закону” та його умовність. Види фонетичних змін у романських мовах: асиміляція, дисиміляція, метатеза, афереза, синкопа, апокопа, протеза, епентеза, епітета. Позиційно зумовлені та спонтанні “відхилення” від регулярного розвитку звуків. Поняття безперервної усної традиції та “вченої” традиції, виникнення етимологічних дублетів в історії романських мов як результат дії обох традицій. Запозичення як одне з можливих джерел змін фонетичної системи мови. Роль соціальних факторів у розповсюдженні фонетичних змін як фактор соціального престижу фонетичних нововведень, демократизація норм вимови.

Просторові кордони фонетичних змін. Поняття ізоглоси. Найважливіші фонетичні ізоглоси як основа для усталення меж між групами мов, між мовам

и та діалектами. Історичне пояснення розподілу ізоглос. Часові межі фонетичних змін, їх абсолютна та відносна хронологія.

2. *Фонетичні зміни в народній латині в період формування романських мов.*

Поняття просодичної структури слова та просодичної норми. Розподіл слів у класичній латині залежно від їх ритмічної кінцівки. Тип наголосу, його переміщення в деяких класах слів та граматичних формах народної латини.

Система голосних класичної латини. Зміни приголосних у народній латині та при переході від неї до романських мов. Типи протороманського наголошеного вокалізму. Явище дифтонгізації. Донаголошені, заноголошені та кінцеві голосні класичної латини та їх зміни в народній латині.

Система приголосних класичної латини. Зміни приголосних у народній латині та при переході від неї до романських мов: палаталізація, утворення африкат, послаблення інтервокальних приголосних, змовкнення аспіранта *h*, спрощення гемінат, спрощення групи *-ns*, зміни кінцевих приголосних.

3. Методи порівняльної характеристики фонетичних систем романських мов.

Особливості графічної передачі латинських та романських звуків.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Семінар 6. Граматика. Граматичні романізми та їх походження. Лексика.

1. Іменники, прикметники, прислівники, займенники в латинській і романських мовах.

2. Дієслово.

3. Синтаксис.

4. Методи порівняльної характеристики граматичних систем романських мов.

5. Лексика. Загально романський лексичний фонд. Лексична диференціація романських мов.

6. Порівняльна характеристика словникового складу романських мов.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

Семінар 7. Романські мови як об'єкт наукового вивчення.

1. Рух на захист рідної мови в країнах романських мов (XIV-XIX ст.). Виникнення упродовж XVI-XVIII ст. в Італії, Франції, Іспанії філологічних центрів, які отримали назву Академій.

Історичні умови в *Італії* на час створення Академії Круска. Основні напрямки діяльності цієї Академії в названий період та в наші дні.

Історичні умови створення Академії у *Франції*. Значення діяльності

французької Академії для вироблення літературної норми французької мови. Орієнтованість академічного словника на мову вищого паризького суспільства. Негативна реакція на пуризм французької Академії з боку деяких її членів. Позитивні аспекти лексикографічної діяльності Французької Академії. “Зауваження” Вожла, що базується на понятті “правильного вжитку” (*bon usage*), їх значення для розвитку лінгвістичної думки у Франції та вдосконалення літературної норми французької мови.

Виникнення Академії в Іспанії, її лексикографічна діяльність, створення академічної граматики. Значення діяльності Академії для вироблення та вдосконалення літературної норми іспанської мови.

Трансільванська школа в Румунії та її значення для розвитку наукового інтересу до румунської мови та її історії. Виникнення Академії в Румунії в ХІХ ст.

Створення Академії мови та наукових лінгвістичних асоціацій в латиноамериканських країнах і в Канаді, основні напрямки їх наукової діяльності.

Вивчення романських мов в Україні та Росії. Наукові дослідження романістики в Київському університеті, діяльність професорів Л. В. Савченка, І. В. Шаровольського, О. О. Андрієвської, Є. В. Литвиненко. Вивчення романських літератур в Петербурзькому університеті. Наукова діяльність О. М. Веселовського, В. Ф. Шишмарьова, Л. В. Щерби, М. В. Сергієвського.

2. Порівняльно-історичне вивчення романських мов. Франсуа Ренуар як автор граматики старопровансальської мови. Сутність його лінгвістичної концепції та її оцінка. Фрідріх Діц як автор першої порівняльно-історичної граматики та етимологічного словника романських мов. Лінгвістична діяльність Г. Асколі, Г. Паріса, Г. Шухардта, Г. Гребера, К. Де Вашконселуш, Р. Менендеса Підала та інших філологів ХІХ ст. в галузі вивчення романських мов.

Молодограматична школа в романському мовознавстві. Сутність теоретичної концепції молодогограматиків та її оцінка з позицій сучасного мовознавства. Вільгельм Мейер-Любке як найвизначніший представник молодогограматичного напрямку в романському мовознавстві. Значення його праць для подальшого наукового інтересу до романських мов та їх історії.

Соціологічний підхід до вивчення романських мов. Лінгвістична теорія Карла Фосслера та її значення. “Курс загальної лінгвістики” Фердинанда де Соссюра (розробка понять “мови” і “мовлення”, теза про системний характер мови, поняття синтагматичних та асоціативних (парадигматичних) відношень, діахронії та синхронії і т. д.) та їх значення для розвитку мовознавства. Сильні й слабкі аспекти лінгвістичної теорії Ф. Де Соссюра. Французька соціологічна школа в мовознавстві.

Стилістика. Лінгвістична географія. Зміст термінів “стиль” і “стилістика”. Ш. Баллі як один із перших учених, хто розробив основи стилістики, дотичні до романського мовного матеріалу. *Лінгвістична*

географія як один із напрямків діалектологічних досліджень, що виник в ХХ ст. Методи картографування. Ізоглоси та їх роль у лінгвогеографії. Лінгвістичні атласи романських мов, історія їх створення, загальна характеристика.

Романська філологія як наукова і навчальна дисципліна

Об'єкт вивчення романської філології та її *проблематика*. Розробка загальних питань романської філології в працях вітчизняних та зарубіжних учених. Нове в історичних дослідженнях, досягнуте на матеріалі романських мов: початок історичних досліджень методів типологічного аналізу. Загальна характеристика основних праць з історії романських мов. Конгреси та конференції з романістики.

Вітчизняні та зарубіжні періодичні видання з романських мов, їх коротка характеристика.

Література: 1, 2, 6, 17, 18, 22, 26, 27, 41.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I.

Романський мовний ареал й історичні умови його виникнення. Витоки романських мов

Тема 1. Романські мови (загальна характеристика) – 1 год.

Яким чином відбувався процес формування літературних романських мов?

Література: Реферовская Е.А. Формирование романских литературных языков: Французский язык. – Л., 1980; Волхова З. Н. Истоки французского литературного языка. – М., 1983; Вольф Е. М. Формирование романских литературных языков: Португальский язык. – М., 1983; Нарумов Б. П. Формирование романских литературных языков: Современный Галисийский язык. – М., 1983; Чельшева И. И. Формирование романских литературных языков: Итальянский язык. – М., 1990; Касаткин А. А. Очерки истории литературного итальянского языка XVIII-XX вв. – Л., 1976 и коллективные монографии: Формирование романских литературных языков (каталанский, окситанский и др. языки) – М., 1984; Формирование романских, литературных языков: провансальский – окситанский. – М., 1991.

Тема 2. Романія як історичне поняття – 2 год.

Поясніть, яким чином відбувалася романізація різних зон Романії та у чому полягає їх особливості.

Тема 3. Витоки романських мов. Латинська мова як основа романських мов – 2 год.

Проаналізуйте етапи розвитку латини, її стилістичні, функціональні різновиди. Наведіть приклади.

Тема 4. Перетворення народної латини на романські мови. Перші писемні пам'ятки романських мов – 2 год.

У чому полягають фонетичні, граматичні, лексичні особливості народної латини? Які пам'ятки народної латини Ви знаєте? Розкрийте фактори диференціації романських мов.

Змістовий модуль II.

Історичний розвиток і структурна спільність романських мовних систем. Романські мови як об'єкт наукового вивчення

Тема 5. Фонетика – 2 год.

Проаналізуйте особливості розвитку романських фонетичних систем. Розкрийте поняття «Фонетичний закон».

Тема 6. Граматика. Граматичні романізми та їх походження. Лексика – 2 год.

Які провідні ознаки властиві для латинських і романських частин мови, їх граматичних категорій?

Тема 7. Романські мови як об'єкт наукового вивчення – 2 год.

Проаналізуйте особливості формування романської лінгвістичної традиції. Знайдіть перші твори, присвячені романським мовам. З'ясуйте питання мови в лінгвістичних пам'ятках епохи відродження. Розкрийте лінгвістичні традиції романських країн (французьку, іспанську, італійську, португальську тощо).

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль I. Романський мовний ареал й історичні умови його виникнення. Витоки романських мов			
Тема 1. Романські мови (загальна характеристика) – 1 год.	Семінарське заняття, залік	5	I
Тема 2. Романія як історичне поняття – 2 год.	Семінарське заняття, залік	5	II
Тема 3. – Витоки романських мов. Латинська мова як основа романських мов – 2 год.	Семінарське заняття, залік	5	III
Тема 4. Перетворення народної латини на романські мови. Перші писемні пам'ятки романських мов – 2 год.	Семінарське заняття, індивідуальне заняття, залік	5	IV
Змістовий модуль II. Історичний розвиток і структурна спільність романських мовних систем. Романські мови як об'єкт наукового вивчення			
Тема 5. Фонетика – 2 год. Опрацювання фахових видань	Семінарське заняття, індивідуальне заняття, залік	5	V
Тема 6. Граматика. Граматичні романізми та їх походження. Лексика – 2 год. Опрацювання фахових видань	Семінарське заняття, залік	5	VI
Тема 7. Романські мови як об'єкт наукового вивчення – 2 год. Опрацювання фахових видань	Семінарське заняття, індивідуальне заняття, залік	5	VII
Загальна кількість балів		35	
Загальна кількість годин - 13			

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни "Вступ до романістики" оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 7.1, табл. 7.2.

Таблиця 7.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№	Вид діяльності	Кількість балів за одиницю	Кількість одиниць до розрахунку	Всього
1.	Відвідування лекцій	1	7	7
2.	Відвідування практичних (семінарських) занять	1	7	7
3.	Виконання завдання з самостійної роботи	5	7	35
4.	Робота на семінарському занятті (практичному) занятті, в т.ч. доповідь, дискусія, виступ, повідомлення	10	7	70
5.	Модульна контрольна робота	25	2	50
максимальна кількість балів 169				

Коефіцієнт: $169:60=2,81$

Для екзаменаційної дисципліни к-сть балів: 60

Екзамен 40 б

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Порядок переведення рейтингових показників успішності

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно — відмінний рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре — достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих грубих помилок
C	75-81 балів	Добре — в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно — посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо — мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання — незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу — досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Кожний модуль включає бали за поточну роботу Студента на семінарських, практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні:* лекція (традиційна, проблемна), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні:* спостереження, ілюстрація.
- *Творчі:* виконання творчих завдань (реалізація поставленого творчого завдання).

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі, творчі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з науково-теоретичними джерелами; виконання індивідуальних навчальних та творчих завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комплект завдань для модульних контрольних робіт).

Х. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

І. Основна література

1. *Алисова Т.Б.* Введение в романскую филологию / Алисова Т.Б., Репина Т.А., Таривердиева М.А. – М.: Высшая школа, 2007. – 453 с.
2. *Богородицкий В.А.* Введение в изучение современных романских и германских языков / Богородицкий В.А. – 3-е изд. – М., 2003.
3. *Магушинець І.І.* Вступ до романської філології / Магушинець І.І. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009.

ІІ. Додаткова література

13. *Алисова Т. Е.* Место итальянской школы в современной лингвистике: Современное итальянское языкознание / Алисова Т. Е. – М., 1971.
14. *Бородина М. А.* Проблемы лингвистической географии / Бородина М. А. – М.; Л., 1966.
15. *Бородина М. А.* К типологии и методике историко-семантических исследований / Бородина М. А., Гак В. Т. – Л., 1979.
16. *Бородина М.А. и др.* Сравнительно-сопоставительная грамматика романских языков (итало-романская группа) / Бородина М.А. – М., 1979.
17. *Будагов Р. А.* Литературные языки и языковые стили / Будагов Р. А. – М., 1967.
18. *Будагов Р. А.* Сравнительно-семасиологические исследования: Романские языки / Будагов Р. А. – М., 1963.
19. *Будагов Р. А.* Сходства и несходства между родственными языками: Романский лингвистический материал / Будагов Р. А. – М., 1985.
20. *Бурсье З.* Основы романского языкознания / Бурсье З. – М, 1952.
21. *Вольф Е. М.* Формирование романских литературных языков: Португальский язык / Вольф Е. М. – М., 1983.
22. *Васильева-Шведе О. К.* К проблеме классификации романских языков: Проблемы диахронии и синхронии в изучении романских языков / Васильева-Шведе О. К. – Минск, 1970. – Ч.1.
23. *Гак В. Г.* Сравнительная типология французского и русского языков / Гак В. Г. – Л., 1977.
24. *Грамматика и семантика романских языков (К проблеме универсалий) /* Под ред. Г.В.Степанова. – М., 1978.
25. *Дынников А. Н.* Народная латынь / Дынников А. Н., Лопатина М. Г. – М., 1975.
26. *Зубова Т. Е.* Введение в романскую филологию / Зубова Т. Е., Кистанова Л. Ф., Чапля Л. Ф. – Минск, 1983.
27. *Йордан Й.* Романское языкознание: Историческое развитие, течение, методы / Пер. с рум. – М., 1971.

28. *Касаткин А. А.* Очерки истории литературного итальянского языка XVIII – XX вв. / Касаткин А. А. – Л., 1976.
29. *Корлэтяну К. Г.* Исследование народной латыни и её отношений с романскими языками / Корлэтяну К. Г. – М., 1974.
30. *Лухт Л.И.* Сравнительно-сопоставительная грамматика романских языков / Лухт Л.И. – М., 1970.
31. История Древнего Рима / Под ред. В. И. Кузищина. – М., 1981.
32. История средних веков / Под ред. Н. Ф. Колесниченко. – М., 1980.
33. *Нарумов Б.П.* Формирование романских литературных языков: галисийский язык / Нарумов Б.П. – М., 1987.
34. *Пиотровский Р.Г.* Формирование артикля в романских языках / Пиотровский Р.Г. – М.; Л., 1960.
35. *Помірко Р.С.* Силабічна модель та її варіантність в історії розвитку романських мов / Помірко Р.С. – Вісник Київського університету. Серія “Філологія”. – Том 3. – № 2. – 2000.
36. *Помірко Р.С.* Мова і мовна політика в історії становлення романських держав / Помірко Р.С. – Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка. – 2007. – № 41. – С. 4 – 7.
9. *Спецкурс* по романской филологии: Сб. тр. / Под ред. проф. В.Т. Клокова. – Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 2003. – Вып. 2. – 128 с.
10. *Сусов И. П.* Введение в языкознание / Сусов И. П. – М.: Восток – Запад, 2006.
11. *Чельшьева И.И.* К вопросу о восприятии языкового разнообразия в романском Средневековье // Романские языки в прошлом и настоящем: Сборник статей к 80-летию профессора Т. А. Репиной / Под ред. Т. И. Зелениной; С.-Петербург. гос. ун-т; Удм. гос. ун-т. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2007. С. 124 – 133.
12. *Шишмарев В.Ф.* Очерки по истории языков Испании / Шишмарев В.Ф. – М., 2001.
35. *Пономаренко В.А.* Развитие аналитических тенденций во временной системе романских языков / Пономаренко В.А. – К., 1993.
36. *Степанов Г. В.* Типология языковых состояний и ситуаций в странах романской речи / Степанов Г. В. – М., 1976.
37. *Реферовская Е.А.* Формирование (истоки) аналитизма романских языков / Реферовская Е.А. – М.; Л., 1966.
38. Романские языки / Под ред. М.С.Гурычевой, Н.А.Катагощиной. – М., 1965.
39. *Репина Т. А.* Аналитизм романского имени / Репина Т. А. – Л., 1974.
40. *Степанов Г.В.* Типология языковых состояний в странах романской речи / Степанов Г.В. – М., 1976.
41. *Сергиевский М. В.* Введение в романское языкознание / Сергиевский М. В. – М., 1954.
42. *Степанов Г. В.* К проблеме языкового варьирования: Испанский язык Испании и Америки / Степанов Г. В. – М., 1979.
43. *Степанов Ю. С.* Французская стилистика / Степанов Г. В. – М., 1965.

44. *Таривердиева М. А.* Методическое пособие к спецкурсу “Введение в историю романских языков” / Таривердиева М. А. – М., 1974.
45. *Тищенко К.Н.* Глагольная парадигма романских языков. Сопоставительно-типологические исследования : Автореф. дис...канд. филол. наук / Тищенко К.Н. – К., 1969.
46. *Тронский И. М.* Очерки истории латинского языка / Тронский И. М. – М.: Л., 1953.
47. Формирование романских литературных языков/ Отв. ред.: Г. В. Степанов. – М.: Наука, 1984.
48. *Федорова Е. В.* Введение в латинскую эпиграфику / Федорова Е. В. – М., 1982.
49. Формирование романских литературных языков, – М., 1984.
50. *Шаровольский И. В.* Про народну латинь як основу романських мов / Шаровольский И. В. – К., 1947.
51. *Шишмарев В. Ф.* История итальянской литературы и итальянского языка / Шишмарев В. Ф. – Л., 1972.
52. *Alerbach E.* Introduction aux études de philologie romane / Alerbach E. – Francfort, Klosterman, 1965.
53. *Coseriu E.* Estudios de lingüística románica / Coseriu E. – Madrid, 1977.
54. *Elcock W.D.* The Romance Languages / Elcock W.D. – L., 1975.
55. *Hall R.A.Jr.* Comparative Romance Grammar / Hall R.A.Jr. – New York, 1983.
56. *Jordan I.* An Introduction to Romance Linguistics / Jordan I. & Orr J. – Oxford, 1970.
57. *Klinkenberg Jean-Marie.* Des langues romances / Klinkenberg Jean-Marie.- Louvain-la-Neuve, 1992. *Lausberg.* Filología Románica. – Madrid, Gredos, 1967-1972. – 4 vol.
58. *Mourin L.* Introduction à la morphologie comparée des langues romanes / Mourin L. – Bruges, 1962.
59. *Posner R.R.* The Romance Languages. A linguistic Introduction / Posner R.R. – New York, 1966.
60. *Renzi L.* Nuova introduzione alla filologia romanza / Renzi L. – Bologna: Il Mulino, 1985.
61. *Rohlf G.* Panorama delle lingue neolatine. Piccolo atlante linguistico panromanzo / Rohlf G. – Tubingen, 1986.
62. *Tagliavini C.* Le origini delle lingue neolatine. Introduzione alla filologia romanza / Tagliavini C. – Bologna, 1972.